

С В І Т О В Е Г О С П О Д А Р С Т В О

УДК 339.92

А. О. ЗАДОЯ,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
Університету імені Альфреда Нобеля, (м. Дніпро)

А. П. БОЦУЛА,

студентка Університету імені Альфреда Нобеля, (м. Дніпро)

МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: СУПЕРЕЧЛИВІ НАСЛІДКИ

Статтю присвячено дослідженню інтеграційних та дезінтеграційних процесів у сучасній світовій економіці. Проаналізовано об'єктивні причини та потенційні наслідки міжнародної інтеграції. Виявлено можливі негативні та позитивні результати дезінтеграційних процесів. Акцентовано увагу на неможливості кількісного вимірювання втрат та вигащів від дезінтеграції. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до оцінки міжнародної інтеграції та дезінтеграції.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, дезінтеграційні процеси, позитивні та негативні наслідки дезінтеграції.

Питання міжнародної інтеграції вже тривалий час перебуває у центрі уваги дослідників світового господарства. Увійшовши до наукового обігу ще у 30-х роках ХХ ст. для опису суспільних процесів об'єднання людей та держав з подачі Р. Шмеда, Х. Кельзена, Д. Шиндлера [1, с. 15], цей термін став широко використовуватися у дослідженнях економістів, політологів, соціологів та просто на побутовому рівні. Довгі роки міжнародна інтеграція вважалася основним трендом світового розвитку, а її аналізу присвячувалися численні публікації. Процеси дезінтеграції найчастіше розглядалися як певне відхилення від нормального перебігу подій, пояснювалися більше суто політичними проблемами та глибоко не досліджувалися. Однак проблема дезінтеграції значно актуалізувалася після розпаду Радянського Союзу та руйнування так званого єдиного народногосподарського комплексу на початку 90-х років минулого століття. Але навіть цей факт тлумачився

більше як результат збігу обставин, а не як об'єктивний процес.

Більше уваги проблемам міжнародної дезінтеграції почали приділяти в останні роки. І пов'язано це, головним чином, з останніми подіями в Європі: прийняття рішення Великою Британією про вихід з Європейського Союзу, посилення позицій радикальних партій на останніх виборах у Франції та Німеччині, результати референдуму щодо Договору про асоціацію між ЄС та Україною, постійні намагання Каталонії вийти зі складу Іспанії тощо. Подібні процеси відбуваються не тільки в Європі. Слід згадати й погрози президента США вийти з договору про асоціацію з вільної торгівлі НАФТА (США, Канада, Мексика). Тому є усі підстави говорити про об'єктивність дезінтеграційних процесів, наявність глибоких причин, які їх викликають, а отже, нагальну потребу наукового дослідження цього явища.

Метою нашої статті є з'ясування причин інтеграційних та дезінтеграційних

процесів у світовій економіці та оцінки їх суперечливих наслідків як для учасників, так і для світу в цілому.

Загально визнано, що в основі інтеграційних процесів лежить інтернаціоналізація процесів виробництва як загальна тенденція розвитку світової економіки. Існують численні визначення суті цього явища, які уже знайшли своє узагальнення в економічних дослідженнях [2]. При всіх відмінностях цих визначень, на наш погляд, спільним для них є таке:

- процес інтеграції є об'єктивним;
- суб'єктами міжнародної інтеграції є дві та більше країн, які мають спільні економічні інтереси;
- інтеграційні процеси передбачають усвідомлені дії економічних суб'єктів, спрямовані на самообмеження свободи заради створення умов для більш повної реалізації національних інтересів;
- інтеграція фіксується в певних юридично оформлених документах міждержавного характеру;
- створення певних міждержавних (наддержавних) структур, які здійснюють координацію дій суб'єктів інтеграції для досягнення спільних цілей.

Значного поширення в економічній літературі набула точка зору відомого американського економіста угорського походження Б. Балласа щодо етапів міжнародної інтеграції. Він виділив 5 основних кроків від простих до найскладніших форм інтеграції: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз, політичний союз [3]. І хоча ці кроки були сформульовані ще у 1961 р., фактично вони стали прогнозом розвитку європейської інтеграції, яка пройшла уже чотири наведені етапи.

Більшість міжнародних інтеграційних об'єднань сьогодні перебувають на рівні зони вільної торгівлі. Найбільш відомими з них є ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі, членами якої є Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн), НАФТА (Північно-американська асоціація вільної торгівлі, куди увійшли США, Канада та Мексика). Митний союз нещодавно створили колишні радян-

ські республіки (Росія, Білорусія, Казахстан, Вірменія та Киргизія). Приклади інших відомих міжнародних інтеграційних об'єднань сьогодні знайти важко, хоча вони реально були в історії становлення Європейського Союзу. Є бажання щодо введення спільних валют у цілому ряді міждержавних об'єднань Африки та Азії, однак плани реалізуються досить складно через наявність значних суперечностей між учасниками. Більше того, існує точка зору, що введення єдиної валюти для групи країн в принципі не може бути успішним, а існуючий досвід лише підтверджує помилковість такого рішення. Зокрема такої позиції дотримується Нобелівський лауреат з економіки Пол Кругман. «Я належу до критиків єврозони, – пише він. – І дійсно вважаю, що запровадження однієї валюти для різних економік – це помилка, і більшість тих кризових явищ, з якими зіткнулася Європа, виникли саме через запровадження євро» [4].

Хоча модель Б. Баласі і є найбільш поширеною, існують й альтернативні погляди на періодизацію та логіку міжнародних економічних інтеграційних процесів. Одним з критиків цієї позиції є Андрій К. Лівіу (Andrei C. Liviu), який, по-перше, вважає, що етапів міжнародної інтеграції може бути більше, і вони не вичерпуються наведеним переліком, а, по-друге, їх послідовність може бути іншою. На цих підставах було запропоновано говорити більш узагальнено про початкову та розвинуту інтеграцію [5].

Якщо тему інтеграції економічна наука найбільш продуктивно та активно розробляла у 60–70-х роках ХХ ст., то уже в 1990-х роках починає активізуватися тема дезінтеграції. Це пов'язано з рядом причин. По-перше, розпад Радянського Союзу перетворив дезінтеграцію із суто теоретичної проблеми на практичну. З'явилася реальна потреба здійснити виділення окремих економік, які раніше становили найбільш інтегровану систему: єдиний народногосподарський комплекс. Відсутність теоретичних розробок призвела до того, що процес відновлення державного суверенітету та економічного

виокремлення був надзвичайно болісним. Як наслідок, економіка України зазнала найбільших втрат, оскільки була найбільше інтегрована у союзню державу. По-друге, дезінтеграційні процеси почали відбуватися в ряді європейських країн. І якщо в деяких з них цей процес був досить толерантним та порівняно спокійним (наприклад, поділ Чехословаччини на Чеську Республіку і Словаччину), то в інших він супроводжувався навіть війною, що викликало необхідність втручання у цей процес світового співтовариства (Югославія). По-третє, відцентрові процеси активізувалися й у найбільш інтегрованому об'єднанні сучасного світу – Європейському Союзі, вищою формою прояву яких став Брексіт.

Вітчизняні дослідники теж мають певні напрацювання з теми дезінтеграції. Саме визначення дезінтеграцій, яке використовують окремі автори, багато в чому зумовлюється об'єктом дослідження. Так, В.Я. Федоренко, вивчаючи процес дезінтеграції на прикладі розпаду Радянського Союзу, розкриває суть цього явища через поновлення цілісності в рамках національної економіки з руйнуванням традиційних міжнаціональних і міждержавних зв'язків [6].

С.О. Якубовський намагається з'ясувати причини, що лежать в основі дезінтеграційних процесів та доходить висновку, що вони не є універсальними і можуть бути специфічними для кожного інтеграційного об'єднання, яке піддається дезінтеграції [7].

М.Ф. Заболотна звертає увагу на те, що дезінтеграційні процеси можуть набувати різного ступеня гостроти: від простого збільшення диференціації між учасниками об'єднання та зниження ефективності діяльності асоціацій через посилення суперечностей та конфліктів до призупинення членства або навіть виходу з інтеграційного об'єднання [8].

На наш погляд, дезінтеграція може сприйматися як процес зворотної інтеграції, руйнування угруповання, частини якого до початку дії угоди були цілісними. Разом з тим, на відміну від інтеграції, де кожний крок (етап) фіксується у вигляді нормативного документа (меморандум,

угода, договір тощо), дезінтеграція може відбуватися і в історично цілісній системі як наслідок дії певних факторів та не обов'язково набувати документарного вираження. Більше того, політичні конфлікти, зміна культурного чи соціального вектора країни, за умов нестабільної внутрішньої ситуації, можуть призвести до дезінтеграції всередині країни, коли певні території чи групи населення мають наміри відокремитися від неї. І таких ситуацій у сучасному світі безліч.

Усе це потребує більш зваженої оцінки наслідків інтеграційних та дезінтеграційних процесів. Слід відмовитися від досить поширеної точки зору, коли інтеграція однозначно сприймається як позитивне явище, а дезінтеграція – як негативне. Кожне з них має бути оцінене всебічно та об'єктивно. Тому зупинимось детальніше на позитивних та негативних наслідках саме дезінтеграції.

Процес дезінтеграції передбачає відокремлення частини від цілого. Тому залежно від тісноти зв'язків між суб'єктами процесу, що існували до відокремлення, можна робити оцінку можливих наслідків.

Інтеграція передбачає утворення стійких зв'язків між країнами: економічних, політичних, соціальних та культурних. Країни співробітничать, підлаштовуючись під умови виробництва, створюються виробничі ланцюги, утворюється новий ринок ресурсів, збуту, конкуренції та праці. Процес від'єднання однієї країни від угруповання потребує зміни умов функціонування суб'єктів господарювання. Відбуваються політичні, юридичні зміни, насамперед змінюються умови співробітництва з країнами інтеграційного блоку, зазвичай на більш жорсткі та не вигідні.

Якщо процеси дезінтеграції відбуваються в щойно сформованих угрупованнях, вони не мають нищівного впливу на економіку країни. Проте коли руйнуються давно впорядковані зв'язки між країнами, наслідки дезінтеграції є значними для всіх країн. Так, для інтеграційного об'єднання, що перебуває на етапі митного союзу, дезінтеграційні процеси принесуть втрати

в розмірі мит, що будуть змінені, і, як наслідок, зменшення обсягу виробництва. Як приклад можна привести Співдружність незалежних держав (СНД). Блок перебував на етапі інтеграції (зона вільної торгівлі) на момент припинення членства України. Процес розриву відносин хоча й мав гучний політичний характер, не мав під собою значних економічних наслідків. Підвищення тарифів у торгівлі між державами у довгостроковому періоді було компенсовано переорієнтацією постачальників та споживачів на торгівлю з іншими країнами.

З іншого боку, для угруповання, що перебуває на етапі спільного ринку, крім втрат, спричинених зміною торговельних умов, країна зазнає збитків від зменшення конкуренції на ринку, що призведе до погіршення якості товарів і послуг, збільшення безробіття внаслідок заборони на працю для населення в країнах інтеграційного угруповання та відтоку капіталу через зменшення інвестицій у країну з країн-членів інтеграційного об'єднання. Прикладом подібного розпаду може бути ЄСРП. Інтеграція країн відбувалася більш ніж 50 років, були утворені глибокі політичні, економічні, культурні зв'язки. Дезінтеграція подібного блоку призвела до довгострокового занепаду всіх країн-членів.

Негативні наслідки дезінтеграції можна об'єднати у декілька груп:

– **необхідність переорієнтації виробництва: пошук нових постачальників, ресурсної сировини, ринків збуту.** Дезінтеграційні процеси руйнують існуючі зв'язки між країнами. На будь-якому етапі інтеграції вихід з об'єднання пов'язаний зі скасуванням преференційних умов торгівлі та інвестицій. У такому випадку продукція з країн, що раніше були партнерами, стає дорожчою та не має переваг перед світовими аналогами. Таким чином, виробники та споживачі постають перед питанням пошуку нових ринків продуктів та збуту з вдалими співвідношенням ціна-якість. Крім того, між країнами, що мають глибший ступінь інтеграції, ніж митний союз, зазвичай існують налагоджені виробничі ланцюги, які, за умов дезінтеграції та скасування угод, можуть втратити ефектив-

ність та потребуватимуть реорганізації та переорієнтації;

– **порушення соціальної та політичної стабільності, напружене становище в країні можуть спровокувати значні економічні втрати.** Дезінтеграція уособлює собою погіршення відносин з країнами, що раніше були партнерами, і часто охоплює не тільки зміну економічних умов, але й політичного курсу держави. Негаразди, пов'язані з переорієнтацією на інші ринки, провокують економічні застої, невизначеність подальшого курсу держави спричиняє невпевненість населення. Крім того, у разі підтримки серед населення зруйнованого інтеграційного об'єднання соціальне напруження загострюється. Це може призвести до масових протестів, мітингів, що веде до державних економічних втрат;

– **зміна умов торгівлі, кредитування та інвестування з країнами інтеграційного об'єднання.** Країни-члени інтеграційного об'єднання зазвичай забезпечують підтримку, що закріплюється умовами угод. У межах об'єднання на етапі «спільний ринок» між країнами відсутні бар'єри на шляху руху капіталу. Це провокує значний приплив інвестицій до країн-членів не тільки з країн блоку, але й з інших держав. Умови кредитування вирівнюються у всіх країнах об'єднання. Під час процесу дезінтеграції нестабільні та невизначені відносини між країнами колишнього об'єднання зменшують привабливість інвестування в економіку для внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Крім того, існуючі елементи спільного кредитування та підтримки зникають, що призводить до необхідності звертатися до більш дорогих та вибагливих джерел.

Тим не менше, усвідомлюючи очевидні втрати, окремі країни обирають курс на дезінтеграцію. Для цього може бути кілька причин.

Дезінтеграція може виникнути в результаті **конфлікту інтересів**. Коли причини, через які було створено інтеграційне об'єднання, перестають існувати, зникає мета, що об'єднувала країни. Таким чи-

ном, на перший план виходять національні інтереси країн, що призводить до появи конфліктів в інтеграційному об'єднанні і, у свою чергу, до дезінтеграції.

Також дезінтеграція може мати **неявний характер**, без яскраво виражених конфліктів та суперечок. Подібні процеси відбуваються в разі відсутності у всіх країнах-членах інтеграційного блоку чітких уявлень про мету, корисність та необхідність інтеграційного об'єднання. Зазвичай у таких випадках існує потужний інтеграційний центр з кількох країн, що дійсно зацікавлені в інтеграції, та країн, що приєднуються до блоку, не отримуючи при цьому реальних переваг та прибутку, але й не маючи збитків від участі в об'єднанні. Проте країни не зацікавлені в поглибленні інтеграції і переважно орієнтуються на національні інтереси. Таким чином, неявна дезінтеграція є більш тривалою в часі і не супроводжується явними конфліктами між країнами.

Отже, виходячи з інтеграційного об'єднання за власною ініціативою, країни переважно відстоюють власні інтереси та вигоду. Основною перевагою дезінтеграції можна вважати звільнення від зобов'язань, які раніше стримували економічний, політичний або культурний розвиток і не відповідали національним прагненням й інтересам. Країна повертає собі право, не зважаючи на інших, визначати умови торгівлі, праці, інвестування, напрям політики та не руйнувати власні культурні цінності задля підтримання культурної одноманітності всередині об'єднання.

На наш погляд, серед **переваг дезінтеграції** можна виділити такі:

– **вільний вибір політики, не обмежений умовами та цінностями інтеграційного об'єднання.** Інтеграційні об'єднання створюються переважно для забезпечення спільних цілей: покращання економічної конкурентоспроможності країн, посилення позицій на світовій політичній арені, співпраця в рамках окремої галузі. Подібні цілі диктують країнам необхідність проведення спільної політики, підготовки спільної стратегії, що в ряді випадків змушує держави

поступатися національними інтересами. Процес дезінтеграції звільняє країни від зобов'язань та дозволяє зосередитися на інтересах власної країни;

– **можливість відстоювання інтересів національних виробників та споживачів.** У процесі переговорів щодо створення інтеграційного об'єднання державам доводиться йти на певні поступки. Торговельні угоди, чинні на усіх етапах інтеграції, передбачають зменшення або навіть повне усунення тарифного регулювання між країнами-членами. Це призводить до посилення конкуренції на внутрішніх ринках, виробники з інших країн з більш дешевою або якісною продукцією швидко погіршують позиції національних виробників, що призводить до занепаду галузі, в якій країна неконкурентоспроможна. Це не тільки зменшує доход власників у вигляді прибутку, доход держави через податки, але й зменшує кількість робочих місць, призводить до збільшення безробіття та зниження рівня життя населення. Відмова від існуючих угод дозволяє поновити тарифні бар'єри, захистити національних виробників від конкуренції та відновити економічну стабільність в економіці;

– **збереження культурних цінностей і традицій.** Інтеграція між країнами, особливо на більш розвинутому етапі, передбачає впровадження спільних узагальнених стандартів, правил та норм. Це полегшує процес торгівлі та співробітництва між країнами, але знищує особливості окремих країн, що також мають свою цінність. Уніфіковані товари, послуги, завдяки наявності більш широких ринків збуту, швидко витісняють національну продукцію, що не користується попитом в інших країнах об'єднання і зазвичай, є більш дорогою та складною у виготовленні. Крім того, інтеграція передбачає надання однакових прав усім громадянам країн-членів, що у зв'язку з міграцією призводить до поширення на території держав іноземних культур, традицій і вірувань та спричиняє пригнічення національної культури. Дезінтеграційні процеси дозволяють зберегти власні культурні цінності та особливості національних традицій, без необхідності доводити до уніфі-

кації всі продукти та послуги з продукцією та послугами інших країн.

Дезінтеграція, як процес роз'єднання, має глибоке історичне коріння. Розпад Римської імперії, більш сучасної Британської імперії, що через значне охоплення територій не змогли здійснювати над ними належний контроль. Серед більш сучасних прикладів можна навести розпад СРСР – потужного політичного угруповання. Спільною причиною їх розпаду можна назвати існування невдоволеності серед населення на підконтрольній території, бажання відокремлення та відсутність механізмів для задоволення потреб окремих регіонів. Наведені об'єднання були створені примусово, частіше через військовий конфлікт та насадження культури і політики, а отже, невдоволення серед населення було цілком зрозумілим. Процес дезінтеграції сприймався як поновлення власної суверенності та політичної свободи країн. Але наслідки дезінтеграції для країн мали досить руйнівний характер. У випадку з СРСР руйнувалися не тільки міцні торговельні та інвестиційні зв'язки, відбулася руйнація політичної та культурної системи, що мало неоднозначне сприйняття серед населення. Після

довгих років делегування повноважень вищим керівним органам уряди країн не були здатні вчасно та безпомилково приймати рішення, що тільки погіршувало економічну кризу, спровоковану знищенням ланцюгів виробництва та руйнацією фінансової системи.

Таким чином, процеси дезінтеграції, незважаючи на свій мирний чи конфліктний характер, безумовно, мають як позитивні, так і негативні наслідки для економіки країни та світу в цілому. Ці наслідки можна пом'якшити вдалою монетарною, фінансовою, торговельною політикою держави. Оцінити ж наслідки дезінтеграції в абсолютних величинах досить важко. Звичайно, можливо приблизно підрахувати доходи держави за умов її участі в інтеграційному об'єднанні і дії преференційних тарифів, а також ймовірний дохід у разі відсутності преференційного режиму та збільшення торгівлі з іншими державами. Разом з тим оцінити вартість політичного суверенітету, культурної та соціальної незалежності неможливо. А тому рішення щодо інтеграції чи дезінтеграції, як правило, приймається не на підставі чітких економічних розрахунків, а як результат співвідношення ціннісних орієнтирів країн та їх лідерів.

Список використаних джерел

1. Матюшенко І.Ю. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції / І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, В.В. Резніков. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 496 с.
2. Черкаський І.Б. Теоретичні аспекти визначення сутності та змісту економічної інтеграції / І.Б. Черкаський, Н.В. Белікова, О.В. Козирьова // Бізнесінформ, Економіка – 2014. – № 2 – С. 12–17.
3. Balassa V. The theory of Economic Integration / V. Balassa. – Homewood, 1961. – 304 p.
4. Нобелівський лауреат Пол Кругман: «Треба говорити про визначальну роль держави у подоланні кризи, про необхідність втручання у ринкові механізми та ручного керування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/macrolevel/nobelivskiy-laureat-pol-krugman-treba-govoriti-pro-viznachalnu-rol-derzhavi-u-podolanni-krizi-pro-neobhidnist-vtruchannya-u-rinkovi-mehanizmi-ta-ruchnogo-keruvannya-254451_.html
5. Andrei, Liviu C. The Economic Integration: Concept and End of Process (October 18, 2012) / Liviu C. Andrei // Theory of Applied Economics. – 2012. – Vol. XIX. – No. 10 (575). – P. 55–70.
6. Федоренко В.Я. Сутність і класифікація типів і причин дезінтеграції / В.Я. Федоренко // Інтеграційні процеси в країнах СНД. – 1996. – С. 48–51.
7. Якубовський С.О. Процеси економічної дезінтеграції та їх моделювання / С.О. Якубовський // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – 2012. – Т. XV, № 2. – С. 2–6.

8. Заболотна М.Ф. Роль інтеграційних та дезінтеграційних процесів у сучасному світі / М.Ф. Заболотна // Грани. Політологія. – 2015. – № 10 (126). – С. 27–31.

References

1. Matyushenko I.Y., Berenda S.V., Reznikov V.V. (2015). *Yevrointehratsiya Ukrayiny v systemi mizhnarodnoyi ekonomichnoyi intehtratsiyi* [European integration of Ukraine in the system of international economic integration], Kharkiv, KHNU imeni V.N. Karazina Publ., 496 p.
2. Cherkas'kyu I.B., Belikova N.V., Kozyr'ova O.V. (2014). *Teoretychni aspekty vyznachennya sutnosti ta zmistu ekonomichnoyi intehtratsiyi* [Theoretical Aspects of Determining the Essence and Content of Economic Integration], *Biznesinform, Ekonomika* [Biznesinform, Economics]. No. 2, pp. 12-17.
3. Balassa B. (1961). *The theory of Economic Integration*. Homewood Publ., 304 p.
4. Krugman P.: “*Treba hovoryty pro vyznachal'nu rol' derzhavy u podolanni kryzy, pro neobkhidnist' vtruchannya u rynkovi mekhanizmy ta ruchnoho keruvannya*”. *Nobelivs'kyk laureat*” [“We must talk about the decisive role of the state in overcoming the crisis, the need for intervention in market mechanisms and manual control”. Nobel laureate]. Available at: https://dt.ua/macrolevel/nobelivskiy-laureat-pol-krugman-treba-govoriti-pro-viznachalnu-rol-derzhavi-u-podolanni-kryzi-pro-neobkhidnist-vtruchannya-u-rynkovyi-mekhanizmi-ta-ruchnogo-keruvannya-254451_.html (Accessed 30 August 2017).
5. Andrei, Liviu C., (2012). *The Economic Integration: Concept and End of Process* (October 18, 2012). *Theory of Applied Economics*. Vol. 19, no. 10 (575), pp. 55-70.
6. Fedorenko V.Y. (1996). *Sutnist' i klasyfikatsiya typiv i prychny dezintehtratsiyi* [Essence and classification of types and causes of disintegration]. *Intehtratsiyini protsesy v krayinakh SND* [Integration processes in the CIS countries]. Pp. 48-51.
7. Yakubovs'kyk S.O. (2012). *Protsey ekonomichnoyi dezintehtratsiyi ta yikh modelyuvannya* [Processes of economic disintegration and their modeling]. *Visnyk Mizhnarodnoho Slov'yans'koho universytetu* [Bulletin of the International Slavic University]. Vol. 15th, no. 2, pp. 2-6.
8. Zabolotna M.F. (2015). *Rol' intehtratsiynykh ta dezintehtratsiynykh protsesiv u suchasnomu sviti* [The role of integration and disintegration processes in the modern world]. *Hrani, Politolohiya* [Edges, Politicalology]. No. 10 (126), pp. 27-31.

Статья посвящена исследованию интеграционных и дезинтеграционных процессов в современной мировой экономике. Проанализированы объективные причины и потенциальные последствия международной интеграции. Выявлены возможные негативные и позитивные результаты дезинтеграционных процессов. Акцентируется внимание на невозможности количественного измерения потерь и выигрышей от дезинтеграции. Обоснована необходимость комплексного подхода к оценке международной интеграции и дезинтеграции.

Ключевые слова: *международная интеграция, дезинтеграционные процессы, положительные и отрицательные последствия дезинтеграции.*

The article is devoted to the study of integration and disintegration processes in the modern world economy. The objective causes and potential consequences of international integration are analyzed. Possible negative and positive results of disintegration processes are revealed. The emphasis is on the impossibility of quantitative measurement of losses and benefits from disintegration. The necessity of an integrated approach to the assessment of international integration and disintegration is substantiated.

Key words: *international integration, disintegration processes, positive and negative consequences of disintegration.*

Одержано 28.04.2017.